

noin 7 milj. mk ja siltojen osalta noin 17 milj. mk eli yhteensä noin 24 milj. mk.

Ed. Niinikoski: Herra puhemies! Onko herra ministeri tietoinen, että varsinkin puutavaran ajoa suorittavat kuorma-autoilijat ovat suurissa taloudellisissa vaikeuksissa nykyisen akselipainorajoituksen takia?

Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeri Aitio: Herra puhemies! Kyllä ministeriössä ollaan tietoisia tästä asiasta.

Asia on loppuun käsitelty.

3) **Ed. Raipalan suull. ksm. n:o 76** maataloustuotannon rajoittamisesta.

Puhemies: Asia siirretään ensi perjantain istuntoon, koska maatalousministeri ei ole voinut saapua vastaamaan.

3 a) **Ed. Ilaskiven suull. ksm. n:o 77** valtioneuvoston tiedotussihteerin viran perustamisesta.

Ed. Ilaskivi: Herra puhemies! Esitän valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi seuraavan suullisen kysymyksen:

Onko hallitus sitä mieltä, että valtioneuvoston tiedotussihteerin viran perustaminen hallituksen päätöksellä ei loukkaa eduskunnan budjettioikeutta?

Pääministeri Koivisto: Herra puhemies! Valtioneuvosto ei ole päättänyt perustaa tällaista virkaa. Valtioneuvosto on päättänyt palkata toimittaja Rusin hoitamaan näitä tehtäviä. Ilmeistä kuitenkin on, että hallitus tulee eduskuntaan myöhemmin esityksellä tällaisen viran perustamisesta.

Ed. Ilaskivi: Herra puhemies! Katsooko hallitus asianmukaiseksi sellaisen linjan noudattamisen, että jos eduskunta hylkää jonkin esitetyn määrärahan, hallitus jonkin toisen puiteissa toteuttaa saman suunnitelman?

Pääministeri Koivisto: Herra puhemies! Hallitus ei ole sitä mieltä ja katsoo, ettei tässä ole kysymyksessä se sama suunnitelma, joka eduskunnassa aikanaan on tullut hylätyksi.

Ed. Ilaskivi: Herra puhemies! Miten hallitus aikoo turvata lehdistön, radion ja television oma-aloitteisen vapaan ja sensuroi-

mattoman uutisten ja tietojen hankinnan valtiovallan piiristä?

Pääministeri Koivisto: Herra puhemies! Hallituksen tarkoituksena ei ole millään tavalla vaikeuttaa julkisen sanan tietojensaantimahdollisuuksia, päinvastoin tällä toimenpiteellä hallitus toivoo voivansa edesauttaa tämänlaatuista toimintaa.

Asia on loppuun käsitelty.

4) **Ehdotukset laiksi koulujärjestelmän perusteista.**

Esitellään sivistysvaliokunnan mietintö n:o 1 ja otetaan ensimmäiseen käsittelyyn siinä valmistelevasti käsitelty hallituksen esitys n:o 44 (1967 vp.) sekä lak.al. n:ot 172, 173 ja 200 (1966 vp.), 143—149 (1967 vp.) ja 1, jotka sisältävät yllämainitut lakiehdotukset.

Puhemies: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 1.

Keskustelu:

Ed. Linkola: Herra puhemies! Pitkällinen keskustelu koulunuudistuksesta ja yhtenäiskoulusta on joutunut uuteen vaiheeseen, kun eduskunnan käsiteltävänä on nyt sivistysvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi koulujärjestelmän perusteista. Suuri yleisö, kouluväki ja sanomalehdistö ovat kukin tahollaan kiinnittäneet asiaan huomiota, eikä syyttä, sillä koulun uudistaminen on erittäin tärkeä kysymys sekä kansalaisten että kansakunnan kannalta. Hallituksen lakiesitys perustuu eduskunnan tekemään periaatepäätökseen peruskoulun uudistamisesta. Koulun uudistamisesta oli jo aikaisemmin vuosikausia keskusteltu ja uudistuksen tarpeellisuudesta oli myöskin oltu yksimielisiä. Sen sijaan oli poikkeavia käsityksiä joko menetelmistä tai toteuttamismahdollisuuksista. Marraskuun 22 päivänä 1963 eduskunta lausui, että hallitus ryhtyisi kiireellisesti toimenpiteisiin peruskoulumme uudistamiseksi yhtenäiskouluperiaatteen mukaisesti ottaen huomioon kouluohjelmakomitean vuonna 1959 valmistuneen mietinnön ja sen jälkeen suoritettujen kokeilujen tulokset sekä antaisi välittömästi koulun uudistusta koskevat lakiesitykset eduskunnalle. Toivomuksen perusteluissa, jotka olivat varsin

laajat, eduskunta edellytti, että uutta koulujärjestelmää toteutettaessa syrjäisten ja vähävaraisten seutujen oppilaitosten tarve tyydytetään ensisijaisesti ja että nykyistä oppikoululaitosta uuteen koulujärjestelmään nivelletäessä sen toimintamahdollisuudet käytetään hyväksi. Tämän lisäksi eduskunta ilmoitti pitävänsä välttämättömänä, että myös ammatillista koulutusta kehitetään edelleen ja huolehditaan sen joustavasta niveltämisestä peruskoulutukseen. Ratkaisu oli eduskunnan mielestä kiireellinen, jotta se voitisiin ottaa huomioon runsaasti varoja vaativassa kansalaiskoulujen rakentamisessa.

Eduskunnan toivomus oli katsottava toimeksiannoksi. Niinpä helmikuussa 1964 asetettiin peruskoulun suunnittelukomitea, jonka ensimmäinen osamietintö valmistui vuotta myöhemmin. Tämän komitean ehdotuksessa oli jo luovuttu kouluohjelmakomitean kaavaillemasta peruskoulun rakenteesta. Joulukuun 9 päivänä 1965 asetti opetusministeriö toimikunnan, jonka tehtävänä oli määritellä peruskoulun yleinen koulutustavoite ja opetuksen tavoitteet sekä tehdä ehdotuksia opetuksessa noudatettavista periaatteista ja opetuksen järjestämisestä erilaisissa olosuhteissa toimivia peruskouluja varten. Tämän ns. koulu-uudistustoimikunnan mietintö valmistui lokakuun 26 päivänä 1966. Näiden mietintöjen perusteella annettiin hallituksen esitys huhtikuun 14 päivänä vuosi sitten. Niinpä me voimme pian juhlia tämän lakiesityksen vuosipäivää.

Sivistysvaliokunta on ahkeroinut lakiesityksen kimpussa perusteellisesti, josta on osoituksena varsin kunnioitettava asiantuntijajoukko, ja monet asiantuntijat ovat olleet kuultavina useita kertoja. Olkoonkin, että on oltu eri mieltä siitä, miten koulun uudistaminen olisi suoritettava, niin sen jälkeen kun eduskunta vuonna 1963 otti kannan asiassa, on meidän tehtävämme tällä hetkellä luoda koulusta mahdollisimman hyvä, ja tällöin on lähdeävä eräistä yleisistä näkökohdista. Yhteiselämä muuttuu nopeasti nykyaikana, samoin tekniikka edistyy ja ihmiskunnan tietomäärä kasvaa. Tämä kiihtyvä kehitys muuttaa myös niitä vaatimuksia, joita yhteiskunta, ammatinharjoittajat ja yksityiset asettavat palveluksessaan oleville henkilöille. Koulun tehtävänä on antaa kaikille kansalaisille tarpeeksi pätevää tietoa ja taitoa tarpeeksi monella alueella, jotta nämä tiedot ja taidot voi-

sivat olla riittävänä pohjana heidän ammatilliselle ja yksilölliselle kehitykselleen. Muutuneet vaatimukset asettavat näin koululle uusia tehtäviä. Näitä tehtäviä tulisi koulun pyrkiä täyttämään, niin että se etukäteen olisi valmiina vastaamaan yhteiskunnan ja yksilöiden vaatimuksiin. Tällä hetkellä uudistettava koulu tulee palvelemaan oppilaita, jotka astuvat työelämän piiriin 25—30 vuoden kuluttua. Millainen maailma on silloin, se meidän tulisi voida nyt arvioida. Todennäköisesti maailma on silloin erittäin paljon teknisempi kuin nykyään. Mutta kehittyvä yhteiskunta vaatii kansalaisiltaan matemaattis-teknillisten aineiden ja vieraiden kielten taitamisen lisäksi yhä enemmän taloudellisten lakien ja tekijöiden tuntemusta sekä ns. käytätymistieteiden tuntemusta. On nostettava jokaisen ihmisen koulutustasoa sekä myös samalla pidettävä huolta siitä, että yhteiskunnan tarvitsemat lahjakkuudet pääsevät kehittymään. Edellä mainitun yleisen kehityksen lisäksi monet eri syyt, joista esitettiin pitkä, 16 eri kohtaa sisältävä luettelo kouluhallituksen 30 päivänä marraskuuta 1961 opetusministeriölle antamassa lausunnossa, joka luettelo liitettiin eduskunnan toivomuksen perusteluihin vuonna 1963, ovat aiheuttaneet meidän koululaitoksesamme epäkohtia ja uudistuksen tarvetta. Siksi kiireelliset toimenpiteet ovat tarpeen, jotta koululaitoksemme pystyisi täyttämään sille asetettavat vaatimukset.

Koulunuudistus on yhteiskunnallisesti ja koulupoliittisesti välttämätön. Keskustellassa nykyisen koulujärjestelmämme vanhanaikaisuudesta on otettava huomioon se seikka, ettei nykyistä keskikoulua ole alunperin luotu yleispohjakouluksi, vaan pohjakouluksi lukioon ja eräisiin opistoihin. Oppikoulu on joutunut paremman järjestelmän puuttuessa kasvamaan yli äyräittänsä. Kansakoulun olisi pitänyt kyetä sisäisesti kehittämään nyky-yhteiskunnan vaatimaksi peruskouluksi. Näin ei kuitenkaan ole tapahtunut. Tätä kuvaa hyvin kansakoulusta oppikouluun siirtyvien osuuden tilastoitu ja arvioitu kasvu. Vuonna 1950 siirtyi 24 %, vuonna 1965 50 %, vuonna 1970 on arvioitu siirtyvän 65—70 %, vuonna 1975 80 % ja vuonna 1980 yli 90 %. Edellä olevien lukujen perusteella voidaan todeta, että koulujärjestelmämme on lyhyessä ajassa kehittänyt epäterveeseen suuntaan. Kansakoulun yläaste ei ole pystynyt kehittämään kansakou-

luna tehokkaaksi peruskouluksi, vaan oppilaat hakeutuvat yhä enemmän oppikouluihin peruskoulutusta saamaan.

Meidän koululaitoksemme on erikoislaatuinen siinä, että oppikoululaitoksemme on yksityisoppikouluvaltainen. Onhan 551 oppikoulusta 62 % yksityisiä, 25 % valtion omistamia ja 13 % kunnallisia. Yleisesti muissa maissa oppikoulut ovat kunnallisia ja valtion omistamia. Tämä koululaitoksemme erikoislaatuisuus on otettava huomioon uudistuksen yhteydessä. Yhdistyneitten Kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa sanotaan: "Vanhemmilla on ensi sijassa oikeus valita heidän lapsilleen annettavan opetuksen laatu." Kasvatuksen vapauden periaate on yksi tärkeimmistä ihmisoikeuksista. Kun halutaan koululaitos valaa ulkonaisesti samaan muottiin, niin silloin koulun sisällä on taattava vanhemmille riittävät valintamahdollisuudet yksilöllisen kasvatuksen saavuttamiseksi. On syytä muistaa, että meillä on nykyisessä järjestelmässä mahdollisuus ja oikeus valintaan, ja tätä ei saa millään alueella tehdä kapeammaksi.

Ei voida kieltää, että eräiden opetusaineiden osuus koulun uudistamisessa on keskeinen kysymys. Näitä ovat matemaattiset aineet ja vieraat kielet. Kaiken todennäköisyyden ja ennusteiden mukaan teknillis-matemaattiset aineet ovat tärkeimpiä aineita tulevaisuudessa. Nykyisellään koulumme ei suosi matematiikkaa ja siihen perustuvia aineita. Tämän voi todeta mm. tämän kevään ylioppilaskirjoitusten tilastoista. 17 142 ylioppilaskokelaasta suoritti pitkän matematiikan pakollisen kokeen vain 6 641, lyhyen kurssin 293. Suoritettujen tutkimusten ja käytännön kokemusten perusteella voidaan todeta, että oppikoulumme on teknillis-matemaattisissa aineissa jäljessä muista maista. Ulkomailla vallitsevan tason saavuttaminen tällä alalla vaatii meikäläiseltä ylioppilaalta lisäopiskeluja, joihin kuluu aikaa 1—1 ½ v. Toinen aineryhmä, jonka vaikutus oppiaan menestymiseen on ratkaiseva, on vieraat kielet. Niiden opetus ja opiskelumenetelmät kaipaavat kipeimmin uudistamista. Yhtenä osoituksena siitä on kielissä saatavien ala-arvoisten arvosanojen määrä, joka on suurempi kuin kaikkien muiden aineiden yhteinen nelosten määrä. Jos samalle oppilaalle sattuu ehdot kahdessa kielessä, kokee oppilas koulunkäynnin raskaana ja epämiellyttävänä, ja ne saattavat siirtää muuten ky-

vykkään oppilaan takaisin kansakouluun oppikoulun toisen luokan jälkeen. Matemaattisissa aineissa hyvin menestyvä oppilas tuntee kielten alhaiset arvosanat masentavina. Tästä puhuttaessa meidän on lisäksi muistettava, että oppikoululaiset ovat valikoitua joukkoa. Suunnitellussa peruskoulussa koko ikäluokka tulee olemaan saman opetuksen piirissä kuusi vuotta, ja sen jälkeen tapahtuu eriytyminen ja tasoryhmitys. Jotta taso ei laskisi ja lahjakkuudet saataisiin esiin, on pyrittävä järjestämään riittävän laaja ja oppilaiden kykyjen mukainen valintamahdollisuus eri opetusaineiden kesken. Tämä on mahdollista vain, jos yhteisten pakollisten aineiden määrä supistetaan kyllin vähiin.

Hallituksen esityksen koulupoliittisena tavoitteena on koulujärjestelmän kehittäminen yhtenäiskouluperiaatteen mukaiseksi. Koulujärjestelmän runkona olisi kunnan ylläpitämä koululaitos, jossa olisi oppivelvollisille tarkoitettu peruskoulu ja johon voisi lisäksi kuulua lastentarha, lukio ja peruskoulun oppimäärälle rakentuvia ammatillisia oppilaitoksia. Kunnan koululaitosta täydentäisivät valtion ja kuntainliittojen ja muiden yhteisöjen sekä säätiöiden ja yksityisten kansalaisten ylläpitämät lukiot ja ammatilliset oppilaitokset. Peruskoulu järjestettäisiin siten, että varsinaisesta kansakoulusta, kansalaiskoulusta ja keskikoulusta muodostettaisiin opetuksellisesti ja hallinnollisesti yhtenäinen, yleistä peruskasvatusta antava 9-vuotinen koulu. Koulun kuusi alinta luokkaa muodostaisivat peruskoulun ala-asteen ja kolme ylintä luokkaa sen yläasteen. Koulussa tultaisiin opettamaan nykyisissä kansakouluissa opettavien oppiaineiden lisäksi eräitä oppikoulujen opetusohjelmiin nyt sisältyviä aineita. Uudistuksen jälkeen tulisi oppivelvollisuus, joka voimassa olevan kansakoululain mukaan tarkoittaa kansakoulussa annettavan tieto- ja taitomäärän saavuttamista, käsittämään velvollisuuden peruskoulussa annettavaa opetusta vastaavan tieto- ja taitomäärän saavuttamiseen.

Koulujärjestelmän muuttaminen sekä siihen kuuluva peruskoulu-uudistus tultaisiin hallituksen esityksen mukaan suorittamaan sellaisiin nykyistä koululaitosta koskevin toimenpitein, joilla järjestelmä kehitetään yhtenäiskouluperiaatteen mukaiseksi.

Hallituksen esitys koulujärjestelmän perusteista on pääpiirteissään hyväksyttävä ja

tarjoaa riittävän väljyyden tarpeelliselle jatkolainsäädännölle, täytäntöönpanosuunnitelmille ja opetuksen sisäisen uudistamisen vaatimille kokeiluille. On jopa syytä arvostella tätä väljyyttä, joka jättää liian paljon asetuksen varaan. Laista koulujärjestelmän perusteista onkin käytetty osuvasti nimitystä "puitelaki".

Sivistysvaliokunta on eduskunnan päätöksen mukaisesti pyytänyt perustuslakivaliokunnan lausunnon hallituksen esityksestä laiksi koulujärjestelmän perusteista. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota niihin säännöksiin lakiehdotuksessa, joiden tarkoituksena on järjestää toiminnassa olevien yksityisten oppikoulujen hyväksi käyttäminen koulujärjestelmää uudistettaessa. Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus olisi hallituksen ehdottamassa muodossa ollut käsiteltävänä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädettyssä järjestyksessä. Sivistysvaliokunta on tehnyt lakiehdotukseen annetun lausunnon mukaiset muutokset 14, 23 ja 28 §:ään, joten lakiehdotus voidaan käsitellä perustuslain säätämisyjärjestystä noudattamatta.

Sivistysvaliokunta on tehnyt lakiehdotukseen useita muutoksia, jotka ovat tarkoituksenmukaisia ja joihin useimpiin olen varauksetta voinut yhtyä. Erityisen tärkeänä on pidettävä aluehallinnon järjestämisen välttämättömyyttä, johon valiokunta yksimielisesti on ottanut positiivisen kannan. Tosin tässä vaiheessa olisi käsitykseni mukaan voitu lausua aluehallintoviranomaisista täsmällisemmin siitäkin syystä, kun valiokunnassa on parhailaan käsiteltävänä lakiehdotus koulutoimen piirihallinnosta.

Eräisiin hallituksen esityksen ja sivistysvaliokunnan mietinnön kohtiin haluaisin puuttua tarkemmin syistä, että nämä ovat nousseet esille kipeimpinä. Näitä ovat kielenopetus, opettajien asema sekä peruskoulun kustannusten jako. Sivistysvaliokunta on säilyttänyt hallituksen esityksen mukaisesti yhden pakollisen vieraan kielen periaatteen, mutta on väljentänyt hallituksen esitystä muulla tavoin. Ruotsinkielisten peruskoulujen alasteella voidaan opettaa vapaaehtoisena aineena toistakin oppilaille vierasta kieltä. Valtioneuvoston luvalla voi ensimmäisenä vieraana kielenä olla englannin sijaan myös ranska, saksa tai venäjä. Se 20 000 asukkaan raja, joka

antaisi kunnalle oikeuden opettaa ensimmäisenä kielenä vaihtoehtoisesti rinnakkain englantia sekä toista kotimaista kieltä, on alennettu 10 000:een. Kuitenkin valiokunta ehdotuksessaan on säilyttänyt sen hallituksen esityksessä omaksutun kannan, että voidakseen valinnaisena aineena opiskella ranskaa, saksaa tai venäjää oppilaan on ensin opiskeltava ruotsia tai englantia, riippuen siitä, onko ns. pitkänä kielenä ollut englantia tai ruotsi. Tämä on varmaan ainutlaatuinen sidonnaisuus ja soti mitä tärkeimmän yksilöllistä valinnanvapautta vastaan. Sitä paitsi tämä sidonnaisuus johtaisi koululaitoksemme peruskoulun kieliohjelmassa yksipuoliseen kielitaitoon: englantia ja ruotsi, koska vain erittäin lahjakkaat oppilaat voivat peruskoulussa opiskella kolmea kieltä. Tämä on jo nyt tänä päivänä käytännössä todettavissa niissä kouluissa, joissa kansakoulussa englannin aloittaneet oppilaat jatkavat englantia oppikoulussa.

Maamme kansainväliset suhteet vaativat välttämättömästi, että on henkilöitä, joilla on monipuolinen kielitaito. Vain se, että kielten valinnassa on mahdollisimman suuri väljyys, takaa muidenkin maailman kielten kuin englannin opiskelun maassamme.

Puitelain kielipykälästä näyttää kehittyneen keskeisin kysymys koko koulunuudistuksessa. Niissä monissa puheenvuoroissa ja artikkeleissa, joita tästä asiasta on pidetty ja kirjoitettu ja joihin kaikkiin on ollut mahdotonta tutustua, näyttää yleisenä piirteenä olevan, että suurin osa sormensa liemeen kastaneista ei tunne lakiesitystä ja purkaa sängen tunteenomaisesti omia käsityksiään. Keskustelu on tiivistynyt asetelman, yksi vai kaksi pakollista kieltä kaikille oppilaille, ympärille. Jos säilytettäisiin kaksi pakollista kieltä, ei tilanne muuttuisi nykyisestäään. Samat nelosmäärät ja epäonnistumiset jatkuisivat ja lisääntyisivät. Oppilaiden määrä vain kasvaisi koko ikäluokan ollessa yhdessä. Kun nykyään kielissä on nelosia noin 20 %:lla, niin peruskoulussa niitä tulisi olemaan varmasti lähes puolella oppilaista. Sitä paitsi valinta-aineiden määrä tulisi supistumaan. On esitetty, että oppilas voisi anoa vapautusta toisesta pakollisesta kielestä. Tietysti tämä voisi tapahtua vasta sen jälkeen, kun hän on kokeillut tätä opetusta, jolloin kulunut aika on mennyt hukkaan. Käsitykseni opettajana on, että oppilas kokee mielekkäämpänä ja vastuuta herättävänä uuden aineen valinnan kuin

luopumisen jonkin aineen opiskelusta, toisin sanoen kykenemättömyytensä tunnustamismisen.

Kun on esitetty näkökanta, että meillä voitaisiin koko ikäluokalle opettaa kahta pakollista kieltä, niin on parasta antaa silloin asian-tuntijan puhua. Tästä syystä lainaankin ylitarkastaja Jouko A. Räihän tekstiä Kasvatusopillisesta aikakauskirjasta:

"Kun koulunuudistustoimikunta esitti, että kaikkien oppilaiden olisi luokilla 3—9 opiskeltava äidinkielen lisäksi yhtä muuta kieltä, tätä esitystä pidettiin useissa asiantuntijapiireissä järkevänä, mutta tyytymättömyy-täkin on esiintynyt. Toisaalta on varsin voimakkaastikin vaadittu, että kaikkien oppilaiden tulisi yhteisenä aineena opiskella sekä toista kotimaista kieltä että englantia. Toisaalta on yhdenkin kielen menestyksellistä opiskelua pidetty joidenkin oppilaiden kohdalla mahdottomuutena ja väitetty koulunuodistustoimikunnan esityksen olevan pedagogisesti optimismia. Niin tärkeätä kuin kansamme kielitaidon edistämisen kannalta olisikin ottaa kaksi kieltä kaikkien oppilaiden pakolliseen ohjelmaan, on kuitenkin todettava, että tähänastiset kokemukset eivät osoita tällaista ratkaisua mielekkääksi eikä edes mahdolliseksi. Opetettaessa kieliä kansakoulussa on käynyt ilmi, että joillekin oppilaille yhdenkin kielen opiskelu on vaikeaa, eivätkä tulokset heidän kohdallaan tee mielekkääksi käyttää noin 20 viikkotuntia tähän aineeseen, kun heillä useimmiten on vaikeuksia myös äidinkielessä ja matematiikassa, missä aineissa he välttämättä tarvitsisivat lisäharjoitusta. Tosin heidän mukana pitämistään kielitunneilla voidaan perustella sillä, että kielenopiskelusta koulun taholta määrätty vapauttaminen leimaisi heidät eräänlaisiksi toisen asteen oppilaisiksi. Tällaisia oppilaita, jotka eivät pysty kieltä jatkuvasti opiskelemaan samassa tahdissa muun luokan kanssa, on tietysti hyvin vähän, vain muutama prosentti, ja määrä olisi vielä vähäisempi, ellei harvaan asutulla maaseudulla jouduttaisi apukoulutaisoissa oppilaita opettamaan normaaliluokissa. Peruskoulussa ja peruskoulukokeilussa toteutuva tukiopetus luonnollisesti tulee vähentämään näiden oppilaiden määrää ja osaltaan myös opettajien vähitellen saavuttama kokemus heterogeenisen luokan kielenopetuksessa tulee auttamaan asiaa. Varmana emme siitä huolimatta voi pitää, että pystymme aivan koko

ikäluokalle menestyksellisesti opettamaan edes yhtä kieltä, jos menestyksellä tarkoitamme lähinnä ainakin auttavan kielitaidon saavuttamista.

Näistä syistä on ainakin toistaiseksi tarkoitus säilyttää mahdollisuus vapauttaa oppilas kielenopiskelusta, mikäli hänellä ei siihen ole edes välttäviä edellytyksiä. Kuitenkin pyritään kaikin käytettävissä olevin keinoin siihen, että lähes kaikki oppilaat voitaisiin pitää kielenopiskelussa mukana aina seitsemännelle luokalle asti. Tällöin alkava tasoryhmitys ja sen kautta tarjoutuva tilaisuus valita suppein kolmesta eri laajuisesta kurssista tuo ilmeisesti helpotusta heikoimmin edistyvien oppilaiden kieliopintoihin. Tästä syystä edellytetään kaikkien jatkavan kielenopiskelua ainakin seitsemännen luokan ajan ja vasta, jos paremmin mittapuvuksi tehty kurssi ei tee opiskelun jatkamista mielekkääksi, oppilaalla on oikeus luopua kielenopiskelusta ja valita tilalle vastaava tuntimäärä muita aineita. Kielenopiskelusta luopuvien määrä jäänee kuitenkin varsin vähäiseksi, sillä useimmat jatko-opintolaitokset toivovat tai peräti vaativat yhden kielen oppimäärän täyttä suorittamista peruskoulussa.

Edellä olevasta on toivottavasti riittävän selvästi käynyt ilmi, että realistiseksi tavoitteeksi voidaan peruskoulua toteutettaessa ottaa yhden kielen perustietojen ja -taitojen opettaminen käytännöllisesti katsoen kaikille oppivelvollisille. Sen sijaan toisen kielen tulisi olla valinnaisena." Näin sanoi ylitarkastaja Räihä.

Väittely pakollisten kielten määrästä joutuu maamme kaksikielisyydestä ja siten toisen kotimaisen kielen asemasta. Kun kielenopetus kansakoulussa alkoi, opetettiin useimmissa tapauksissa juuri toista kotimaista kieltä. Eduskunnan vuonna 1964 hyväksymän lain mukaan varsinaisessa kansakoulussa voidaan opettaa joko toista kotimaista tai vierasta kieltä, ja päätöksen kielen valinnasta tekee asianomainen kunta itse. Suuremmissa kunnissa voidaan opettaa osalle oppilaita vierasta kieltä ja osalle toista kotimaista. Kehitys on kuitenkin varsin nopeasti vienyt siihen, että suurin osa niistä suomenkielisistä kunnista, joissa päätös kielen valinnasta on jo tehty, on valinnut englannin kielen ja pienempi osa on päätenyt ruotsin kielen valintaan. Onpa eräissä kunnissa jo ehditty vaihtaa kielenopiskelua, ja tällaiset vaih-

dot ovat tapahtuneet juuri englannin kielen eduksi. Kaksikielisissä kunnissa sen sijaan toisella kotimaisella kielellä on edelleen varsin merkittävä osuus, ja ruotsinkielisissä kunnissa on kaikkein selvimmin päädytty juuri toisen kotimaisen kielen valintaan.

Kun hallituksen lakiesityksen mukaan tulisi peruskoulun ensimmäiseksi kieleksi yleensä englanti, jolloin toinen kotimainen kieli useimmissa tapauksissa jäisi toisen kielen asemaan valinnaisaineeksi, juuri tästä on johtunut useita vaatimuksia kahden kielen pakollisuudesta kaikille oppilaille. Yhden tai kahden kielen pakollisuus ei kuitenkaan saa olla kielipoliittinen kysymys, vaan ratkaisu on tehtävä ottaen huomioon oppilaiden todelliset oppimisedellytykset.

Sivistysvaliokunta ehdottaa hallituksen esityksestä poiketen, että kunnallisvaltuuston tulee valita koululautakuntaan myös opettajien edustajat. Valiokunnan mielestä hallituksen esitys, jonka mukaan opettajat saisivat edelleen itse valita edustajansa, ei ole kunnallishallinnon kannalta asianmukainen. Kun kunnallishallinto kuitenkin tuntee muidenkin lautakuntien kohdalla virkamiesjäseniä, ei koululautakunnan kohdallakaan tapahtuisi niin suurta periaatteellista poikkeamaa, ettei entistä käytäntöä voitaisi jatkaa ainakin toistaiseksi. Nyt uuden koulujärjestelmän toteuttamisvaiheessa tulisi kaikin keinoin turvata se, että koulun suunnitteluun saadaan mukaan opettajienkin parhain asiantuntemus. Tämä taattaisiin parhaiten, jos opettajat saisivat edelleen valita koululautakuntaan omat edustajansa. Entisten oikeuksien poistaminen nyt uuden koulun kynnyksellä saattaisi myös herättää opettajien taholla koulunuudistusta kohtaan sellaista varauksellista suhtautumista, joka ei olisi eduksi kouluimelle.

Kansakoululautakuntien nykyiset opettajajäsenet ovat pääosaltaan epäpoliittisia ammattimiehiä ja -naisia. Tällaisten on ollut helppointa saada taakseen opettajakunnan kannatus. Jos opettajain edustus nyt jätettäisiin kunnallisvaltuuston valittavaksi, kävisi useissa tapauksissa ilmeisesti niin, ettei mikään valtuustoryhmä tuntisi näitä entisiä kokeneita opettajajäseniä omakseen. He putoaisivat silloin pois lautakuntatyöstä. Tämä olisi vahinko koulun kannalta, sillä nyt peruskoulun toteuttamisvaiheessa tarvitaan lautakuntaan parhain asiantuntemus sekä

kokemus myös opettajien taholta. Opettajilla olleen oikeuden poistaminen juuri nyt uuden koulun toteuttamishetkellä ei olisi eduksi niille pyrkimyksille, jotka nyt tähtäävät kaikkien mahdollisten voimien koostamiseen edellä olevan vaativan tehtävän ympärille.

En pidä tässä vaiheessa onnellisena ratkaisuna sitäkään ratkaisua, että opettajajäsenet muutettaisiin ulkopuoliseksi asiantuntijoiksi. Opettajien tulisi saada olla nyt yhtä painavalla tavalla kuin tähänkin saakka tuomassa kunnan koululaitoksen kehittämiseen oma panoksensa. Lain 9 §:n hyväksyminen hallituksen esityksen mukaisena antaisi tähän mahdollisuuden eikä olisi kenenkään kannalta haitallista.

Hallitus on jättänyt opettajien aseman järjestämisen peruskoulun uudistuksen yhteydessä perin ylimalkaisten säännösten varaan. Valtion oppikoulun henkilökunnan aseman järjestämisestä esityksen mukaan säädettäisiin erikseen. Yksityisten oppikoulujen henkilökunnan asemaa koskeva 20 §:n säännös antaa näille opettajille vain osittaisen turvan. Tästä syystä lakiehdotuksen 20 § olisi kirjoitettava niin, että se takaa sekä valtion että yksityisten oppikoulujen opettajien oikeudelliset ja taloudelliset edut vähentymättöminä peruskoulu-uudistuksesta aiheutuvien järjestelyjen yhteydessä. Jos tämä laiminlyödään, se tulee ilmeisesti herättämään levottomuutta ja aiheuttamaan vastarintaa, joka puolestaan hidastuttaa peruskoulu-uudistuksen täytäntöönpanoa. Opettajien oikeusturvan heikentäminen saattaa myös aiheuttaa sen, että päteviä opettajia siirtyy muille aloille, mikä olisi omiaan alentamaan peruskoulun opetuksellista tasoa muutoinkin vaikeassa siirtymisvaiheessa.

Sivistysvaliokunta on pyrkinyt perusteellisesti tutustumaan koulu-uudistuksen aiheuttamiin kustannuksiin. Tehtävä on ollut vaikea sen vuoksi, että kustannuksista on esitetty erilaisia laskelmia, toisaalta opetusministeriön lain perusteluissa mainitut kustannukset, toisaalta oppikoulujärjestöjen asettaman toimikunnan suorittamat laskelmat peruskoulun aiheuttamista kustannuksista. Vaikka näiden arvioiden alun pitäen yli 350 milj. markkaan nouseva erotus on pienentynyt laskuperusteita tarkistettaessa, on tästä huolimatta jäänyt varsin huomattava ero. Joka tapauksessa kuntien kunnallistalouden

volyyymi tulee koulunuudistuksen johdosta kasvamaan ja sen seurauksena myös kassareservin tarve. Tämä puolestaan tietää painetta veroäyriin hintaan, jota lisää myöskin se, että lakiehdotuksen mukaan eräät valtion osalle tulevat maksut suoritetaan pitkäaikaisina obligaatioina.

Peruskoulukomitea lähti alunperin siitä oikeaksi katsottavasta periaatteesta, jonka mukaan kunnille peruskoulun ylläpitämiseen annettavat valtionavut ja kuoletuslainat tulisi järjestää nykyiseen kansakoululainsäädäntöön sisältyvästä valtionapujärjestelmästä siten poikkeavasti, että avustusten ja kuoletuslainojen suuruus olisi toisaalta kuntamuodosta riippumaton, mutta toisaalta kunnan taloudellisen kantokyvyn huomioon ottava. Edelleen valtionapusäännökset pyrittiin laatimaan sellaisiksi, että koulun uudistuksesta johtuvat lisämenot tulisivat kokonaisuudessaan valtion rahoitettaviksi. Näin siitä syystä, koska koulun uudistuksen yhteydessä sen toteuttamista vaarantamatta ei katsottu voitavan rasittaa kuntien taloutta nykyistä suuremmalla määrällä.

Hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen valtionapusäännökset näyttivät ensilukemalta varsin suuressa määrin seuraavan peruskoulukomitean ehdotuksia. Tämä on kuitenkin harhaa, jota ovat vain omiaan edesauttamaan lakiesityksen perustelut. Perusteluissa annettu selvitys ei kuitenkaan ole yhtäpitävä hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen kanssa. Näin lähinnä siitä syystä, koska kuntien taloudellisen kantokyvyn perusteella annettava valtion rahoitus on ehdotettu suoritettavaksi kunnille valtioneuvoston vuosittain vahvistaman kantokyluokituksen mukaisesti peruskoulukomitean ehdottamaan lakiin perustuvan kuntien yleisen kantokyluokituksen sijasta. Kun valtioneuvoston vahvistamaa kantokyluokitusta ei ole olemassa eikä myöskään ole esitetty selvitystä niistä perusteista, joiden mukaan kyseinen luokitus vuosittain vahvistetaan, on selvää, että laskelmat peruskoulun kustannusten jaosta valtion ja kuntien kesken ovat suurelta osaltaan todellisuuspohjaa vailla. Mikäli hallituksen ehdotus tältä osin tulee eduskunnassa hyväksytyksi, merkitsee se käytännössä sitä, että peruskoulun ylläpitämiseen saatavan valtion rahoituksen suuruus tulee olennaiselta osaltaan valtioneuvoston harkinnasta riippuvaksi.

Sivistysvaliokunta on muuttanut hallituksen esitystä siten, että opettajien ja asunto- ja hoitajien palkkoihin sekä virkamatkoihin annettaisiin liukuva 86—95 %:n avustus kuntien kantokyluokituksen mukaan porrastettuna. Matka- ja majoituskustannukset korvataan kokonaan valtion varoista. Valtionavun liukuva prosentti tekee asian perin monimutkaiseksi, ja jälleen uusi taulukko tulee käyttöön. Tämä vain lisää harkinnanvaraisuutta. Valtionavun piiristä on jätetty perusteettomasti pois suuri osa peruskoulun toiminnalle välttämätöntä henkilökuntaa. Erityisesti opetuksen ohjaajien, koulupsykologien ja koulusosiaalista työtä tekevän henkilökunnan tarve on kasvamassa.

Kustannuskysymykset ovat yleensä näytelleet merkittävää osaa koulun uudistusta valmisteltaessa. Jos nyt aiotaan siirtää peruskoulun järjestämisestä aiheutuvat lisämenot oleellisesta osaltaan kuntien vastattavaksi, jää koulun uudistuksen toteuttaminen taloudellista pohjaa vaille.

Koulu-uudistus on erittäin vaikea ja suuri tehtävä. Onnistuminen vaatii, että valtion ja kunnan viranomaisten lisäksi eri koulumuodot, koulujen ylläpitäjät, opettajat ja lapsiaan kouluttavat vanhemmat ovat myönteisessä yhteistyössä. Tämä ei koske vain kansa- ja kansalaiskoulua, vaan yhtä paljon sekä valtion että yksityisiä oppikouluja ja niiden opettajia samoin kuin niitä oppilaitoksia, joiden opetus rakentuu peruskoulun pohjalle. Tämä puolestaan edellyttää, että lainsäädännölliset toimet ja niiden nojalla laaditut suunnitelmat ja täytäntöönpano tekevät varauksettomasti myönteisen ja ennakkoluulottoman yhteistyön mahdolliseksi niin, ettei voimakkaita vastustavia rintamia synny. Huipulla tehdyt päätökset eivät demokraattisessa yhteiskunnassa johda hyviin tuloksiin, jos kenttä ei ymmärrä eikä tue näitä päätöksiä. Sen vuoksi syvälle käypää koulu-uudistusta koskevan lainsäädännön tulee olla sellainen, että sen taakse kaikki voivat asettua.

Herra puhemies! Kun nyt sivistysvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi koulujärjestelmän perusteista menee suureen valiokuntaan, odotan että valiokunta tutkii asian vielä tarkoin ja ottaa vastalauseessani esitetyt muutosesitykset huomioon.

Ed. Uusitalo: Herra puhemies! Eduskunta joutuu nyt ottamaan kantaa erittäin